

STEPHEN KING: AZ

Elvarázsolt kastélyok

VARRÓ ATTILA

STEPHEN KING GRANDIÓZUS RÉMREGÉNYE EGYSZERRE SZÁMOL LE A GÓTIKUS HORRORRAL ÉS A GYERMEKKORRAL.

Ha csupán egyetlen szóba kellene beleszíteni Stephen King 1981 és 1985 között megírt nagyregényét, amely nem csupán az életmű, de a modern amerikai horrorirodalom grandiózus programművét jelenti, talán az „ördögűzés” tölthetné be leginkább ezt a posztot: szerzője nem csupán számba veszi lapjain addigi életművét és a horror alapjának tekintett szörnymeséket, de egyben leszámol mindazzal, amit a műfaj pályafutása első évtizedében jelentett számára. Három idősíkon hat főhős, tucatnyi klasszikus szörnyeteg és egy egész maine-i város áll össze egyetlen komplex egységbe, hogy aztán az utolsó oldalakra a rossz emlékéü gyermekkori otthonukba visszatérő rémvadászok totális amnéziával távozzanak diadaluk színhelyéről; semmivé váljon a kiskamasz-éveiket megkeserítő univerzális Gonosz összes monstrumalakjában kudarcot vallva; a vadászterületét és fészket jelentő Derry pedig egy szörnyű természeti csapástól jóformán eltörlődjön a föld színéről. A nemes egyszerűséggel Az-ra keresztelt regénye után King témát vált és a populáris monstrumok helyett az emberi lélek démonainak szenteli elkövetkező műveit (*Tortúra, Halálos árnyék, Dolores Clairborne*). Irodalmi ördögűzésének fő áldozatai ezek az emblemikus rémek lesznek, akiknek korábban kivétel nélkül szentelt egy regényt vámpírtól (*A borzalmak városa*) a farkasemberig (*Ezüst pisztolygolyók*), élőhalottól (*Állattemető*) kísértetház-lakókig (*Ragyogás*), gyilkos állattól (*Cujo*) túlvilági démonig (*Végítélet*). A Derry csatornahálózatának mélyén élő, gyermekfaló, bohócforma Az maga az irracionális borzalom, aki újabb és újabb alakba bújtatja a személyes félelmeket: gennyedző élőha-

lott a hipochondernek, kísértet-kisöccs a büntudattól szenvedő bátynak, vért okádó lefolyó a pedofil apjától rette-gő kislánynak, farkasember a felnőttlét elől szerepjátékokba menekülő móka-mesternek. Nem holmi önplágium miatt köszönnek vissza a dekameronszerűen sorjázó mikrotörténetekben konkrét King-mesék (a salemi vámpíröccs, az ezüst pisztolygolyóként száguldó kerék-pár, a ragyogó Dick Halloran): a rémek és a rémregények közé egyenlőségjelet téve King egy egész műfajverziót számol fel életművében, ahogyan egy menekülő sereg égeti fel maga mögött módszeresen a hidakat.

Mert hogy az Az központi motívuma épp egy folyókkal és csatornákkal szabdal-tal kisváros: a King otthonát jelentő maine-i Bangor fiktív verziója, amelyet nem csak ismerős épületek (víztorony, könyvtár, Paul Bunyan szobor), de híres bűnesetek idéznek meg (lásd a Bradey-leszámolást 1937-ben vagy a főtéri hídon meggyilkolt meleg férfi esetét) egyfajta bizarr bédékkerként. Derry

komplex hálózata, ahol minden helynek saját rémtörténete van, a klasszikus horrorirodalom várostérképe, ezernyi kapcsolatá- val, szintjével – ugyanakkor egy műfaji stratégia reprezentációja is, amely a primitív mesékből évezredes evolúcióval kialakult archetípusokra épít. Ahelyett hogy a borzalmat a maga hétköznap- i valóságában ragadná meg, metaforákba, szimbólum- okba kódolva szembesíti velük közönségét, ahogyan King is az irracionális tereivé alakítja a sarki romos házat, a félhomályos könyvtárfolyosókat, a szoboróriást és gazos csator-

nanyításokat, minden sűrke bangori zugot mitikusra nagyítva/színezve. Ahogyan a Universal-horror gótikus meséi a fantázia biztos kerítését kínálják a madarak és láncfűrészes mészárosok realisztikus rémtörténeteihez képest, úgy Derry is csupán egy *képzelt* hely King számára (alig 30 mérföldre a *valódi* Bangortól), amelyben minden szörnyűség egy-egy szörnyetegre fogható. Ettől a képzelet-védőhálótól szabadul meg az író 1300 oldal végén egy óriási vízözön- nel, a mítoszok, mesealakok kollektív álomvilágát maga mögött hagyva, akár Cronenberg tette a *Légyben*, Fritz Lang Hollywoodban vagy akár Peckinpah a *Pat Garrett és Billy a kölyökben*. És még valamitől: egy olyan szellemalaktól, amelynek jelenléte áthatja korai műveit Carrie-től Christine-ig: a gyermekkor poklától. Az Az kiskamasz hősei 38 éves fejjel végigjárva a hajdani rémhelye- ket szisztematikusan kiűzik magukból mindazt a beléjük kapaszkodott trauma- t, amelyből képzeletükkel szörnyeket teremtettek (a szülői közönyt, túlfeltést vagy erőszakot, az iskolai kínzásokat, a nyomort és diszkriminációt) – végül vagy belehalnak ebbe vagy teljes értékű felnőttként távoznak, immár készen a gyerekvállalásra. King regénymonstru- ma ettől a szívserítő szépséggel megfestett, megkésített *coming-of-age* történettől válik kiemelkedővé az élet- műben, főként annak az ambivalens vi- szszonynak köszönhetően, ahogy a szerző egyforma meggyőző erővel ábrázolja a gyermekek minden iszonyatát és gyö- nyörűségét – elsüllyesztve és elsiratva az „elvarázsolt kastélyokat”, amelyek romjaira immár „bankok épülhetnek”.

EURÓPA KÖNYVKIADÓ, 2017.

AZ

Megmutatni Azt

SEPSI LÁSZLÓ

AZ ÚJ FILMADAPTÁCIÓ NEM KÖVETI A REGÉNY IDŐBONTÁSOS SZERKEZETÉT.

Stephen King 1986-os regénye, az életmű első másfél évtizedének magnum opusa, egyszerre műfaji enciklopédia és magánkatalógus. Az Azban King nemcsak leltárba vette mindazokat a konfliktusokat és félelmeket, melyek (szerinte) a horror műfaját működtetik, és belesűrítette egy rögzített alak nélküli, démoni monstrumba, de eközben mintegy listaszerűen gyűjtötte egybe az életművét meghatározó mániákat és fixációkat. A gyerekkori traumák továbbélése, az elátkozott hely, mint jellegzetesen amerikai élettér (lásd még a *Ragyogás* szállóját vagy az *Állatmetőt*), a középnegyuti kisváros korrumpált közössége teli bullykkal, számkivetettekkel, meggyötört írakkal és mindemögött afféle fröccsöntött háttérként a huszadik század popkultúrája mozivásznonról leugró mumusokkal, Ramonesszel és Schwinn márkájú biciklikkel egyetlen évtizedeken átívelő eposzban sűrűsödik össze – és ahogy Manovich írta az *Odüsszeiáról*, min-

„Huszonhét évente feltámadó szörny”

den eposz történetbe bújtatott tudástár. A *Setét torony* nyári fiaskója a másik – és még nagyobb – King-enciklopédia kapcsán már szomorúan illusztrálta a katalógus-formából fakadó megfilmesíthetlenség problémáját, és az Az 1990-es tévéverziója is csupán Tim Curry alakításával tudta ellensúlyozni a szöveg adaptálás közben elvesztett és kivágott rétegeit. Az idei változat talán legradikálisabb döntése, hogy a kétepzódos formát megtartva elhagyja az eredeti időbontásos szerkezetét, amivel terjesztési szempontból bizonyosan sokat nyer – hiszen nem egy félbevágott filmmonstrum két epizódja, hanem két összefüggő, de önállóan is nézhető történet kerül a vászonra –, ugyanakkor épp az eredeti katalógus-jellegétől, az emlékezés nem-lineáris logikájától fosztja meg a Vesztesek Klubjának és a rájuk vadászó rém küzdelmét. Ennél művészileg kockázatosabb, de szintén főképp piaci szempontokkal – egészen pontosan a *Stranger Things* nyomán új erőre kapott nosztalgiával a nyolcvanas évek iránt – igazolható választás volt a történet első idősíkjának áthelyezése az ötvenes évekből három évtizeddel későbbre. Bár ez a fajta aktualizálás harmonikusan illeszkedik a huszonhét évente feltámadó szörny ciklikus természetéhez, mégis önkéntelenül rákérdez arra, hogy mennyiben avultak el King mégiscsak egy jól körülhatárolható korszakban – Amerika az ötvenes és nyolcvanas évek közt – gyökeredző elképzelései félelemről, közösségről és gyermekorról.

Andy Muschietti Az-feldolgozásának egyik legmeglepőbb tulajdonsága, hogy szörnyfilmként

működik a legkevésbé. A korszellemnek megfelelően brutalizált képsorok – mint Georgie letépett karja (a tévéverzió ezt még nem merete mutatni) vagy a lefolyóból a vérrel együtt előtörő nyálkás hajcsápok Beverly jelenetében (ez viszont a könyvhöz képest is fokozás) – ugyan decens sokk-faktorral bírnak, ám a gyerekevő csatornabohóc alakja mintha nem bírná el a rátestált terheket. Tim Curry huszonhét évvel ezelőtti tévészerpe jó érzékkel a monstrum performatívására helyezte a hangsúlyt: az első pillanattól kezdve nyilvánvaló volt, hogy a tréfák és cirkuszi gegek pusztán elfednek valami iszonyatosat és megmutathatatlant, amit végül a finálé megpróbált filmre vinni, sikertelenül – nem véletlen, hogy King regénye is látomásszerű, mitizáló tudatfolyamba torkollik. Muschietti új filmje bravúrosan teremti meg az elátkozott kisváros atmoszféráját, melyet minden szinten áthatnak a testi és lelki erőszak formái, és ahol Az rémálomszerű támadásai és a vérvörös lufi visszatérő szimbóluma emelik át a hétköznapi gonoszság képeit egy elvontabb, általánosabb síkra. Ezt a teljes szeretetlenségben fuldoló világot ellenpontozza a hét főhős idealizált barátsága, ám onnantól, hogy szembekerülnek a rém konkrét megtestesülésével – a film készítői Az állatias jellegére (lásd a rágcsálószerű metszőfogakat) és a speciális effektusokra helyezték a hangsúlyt –, a gonoszság megragadhatatlan lebegése is szertefoszlik, átadva helyét egy sokkal klasszikusabb és kissé avitt szörnykergetésnek. Mivel az idejű film még csak az első fele a teljes projektnek, korai volna még végleges ítéletet mondani az Az új változatról, ám az már most egyértelműnek tűnik, hogy a határlelmes, bár olykor túlságosan is kerek popcorn-horror és az annál maradandóbb filmélmény között a torokszorító lebegés és a prózai kergetőzés arányában rejlik.

AZ (It) – amerikai, 2017. Rendezte: **Andy Muschietti**. Írta: **Stephen King** regényéből **Gary Dauberman**. Kép: **Chung Chung-hoon**. Zene: **Benjamin Wallfisch**. Szereplők: **Jaeden Lieberher** (Bill), **Finn Wolfhard** (Richie), **Jeremy Ray Taylor** (Ben), **Sophia Lillis** (Beverly), **Jack Dylan Grazer** (Eddie), **Chosen Jacobs** (Mike), **Bill Skarsgard** (Pennywise). Gyártó: **New Line Cinema**. Forgalmazó: **InterCom**. Szinkronizált. 135 perc.

